

UDC | УДК : [347.965.2:340.5](477)(437.1/.2)::341.217(4)

Анотація: В статті проводиться порівняльно-правовий аналіз порядку набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні та Чеській Республіці. У контексті євроінтеграції України досліджуються можливості адаптації національного законодавства до вимог Європейського Союзу. Наводяться відповідні нормативно-правові акти та здійснюється їх постатейний розгляд. Висвітлюється статус адвоката, законодавче регулювання діяльності європейських адвокатів у Чеській Республіці, порядок допуску та складання професійного іспиту, складання урочистої присяги (клятви) адвоката, порядок отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, посвідчення адвоката в Україні та Чеській Республіці.

Ключові слова: адвокатська діяльність; право на заняття адвокатською діяльністю; Чеська Республіка; європейська інтеграція

ACQUISITION OF THE RIGHT TO ADVOCACY PRACTICE IN UKRAINE AND IN THE CZECH REPUBLIC: A COMPARATIVE ANALYSIS AS A METHOD FOR ADAPTATION OF UKRAINIAN LEGISLATION TO EUROPEAN UNION REQUIREMENTS

SAVCHENKO Y.,

Researcher, Academy of Advocacy of Ukraine

Abstract

The article presents a comparative analysis of the legal procedure of acquisition of the right to advocacy practice in Ukraine and in the Czech Republic. In the context of Ukraine's European integration the author studies possibilities of adapting national legislation in a sphere of advocacy to the requirements of the European Union. Relevant provisions of regulatory acts are provided and their line-item examination is held. The author highlights status of a lawyer, legal regulation of the activities of European lawyers in the Czech Republic, the procedure for admission and professional examinations, compiling a solemn oath (swear) of a lawyer, obtaining the certificate of the right to advocacy practice, an advocacy license in Ukraine and in the Czech Republic.

Keywords: advocacy; the right to practice law; Czech Republic; European integration

НАБУТТЯ ПРАВА НА ЗАНЯТТЯ АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК МЕТОД ДЛЯ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Я. А. САВЧЕНКО

аспірантка, Академія адвокатури України

(Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент А.М. Бірюкова)

✉ зв'язок з автором: через Редакцію

Інститут адвокатури України проходить шлях змін та пере-втілень. На шляху до євроінтеграції реформування системи адвокатури відповідно до міжнародних демократичних стандартів є нагальною необхідністю. Це було підтверджено окремим Роз'ясненням Міністерства юстиції України від 11 червня 2012 року [4]. Після прийняття Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року [2] та відповідного роз'яснення Міністерства юстиції України «Реформування інституту адвокатури як одна з умов виконання зобов'язань перед Радою Європи» від 17 липня 2013 року [3] питання відповідності законодавства України до вимог Європейського Союзу все ще залишається актуальним.

Доцільним вважається дослідження моделей інститутів адвокатури країн, які вже втілили свої євроінтеграційні прагнення. Проведення порівняльно-правового аналізу може слугувати одним із методів адаптації законодавства України до вимог

ОБРЕТЕНИЕ ПРАВА НА ЗАНЯТИЕ АДВОКАТСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ В УКРАИНЕ И ЧЕШСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ КАК МЕТОД ДЛЯ АДАПТАЦИИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ К ТРЕБОВАНИЯМ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

САВЧЕНКО Я.А.

Академія адвокатури України, аспірантка

Аннотация: В статье проводится сравнительно-правовой анализ порядка обретения права на занятие адвокатской деятельностью в Украине и Чешской Республике. В контексте евроинтеграции Украины исследуются возможности адаптации национального законодательства к требованиям Европейского Союза. Приводятся соответствующие нормативно-правовые акты и проводится их постатейное рассмотрение. Освещается статус адвоката, законодательное регулирование деятельности европейских адвокатов в Чешской Республике, порядок допуска и сдачи профессионального экзамена, составление торжественной присяги (клятвы) адвоката, порядок получения свидетельства о праве на занятие адвокатской деятельностью, удостоверение адвоката в Украине и Чешской Республике.

Ключевые слова: адвокатская деятельность; право на занятие адвокатской деятельностью; Чешская Республика; европейская интеграция

Open Access

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Європейського Союзу. Крім того, такий метод надасть можливість виявити недоліки та прогалини у вітчизняному законодавстві. Зокрема, доречним прикладом може слугувати Чеська Республіка. Становлення інституту адвокатури в цій державі проходило в схожих до України умовах, тому досвід Чеської Республіки є важливим наробком.

Особливої уваги заслуговує питання набуття права на заняття адвокатською діяльністю. Безперечно, воно є однією з основ ефективного функціонування інституту адвокатури у державі. В Україні Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» досить повно та детально закріплює відповідні положення. У Чеській Республіці набуття права на заняття адвокатською діяльністю регулюється положеннями Закону «Про адвокатуру» від 13 березня 1996 року з відповідними змінами [6].

У частині II цього Закону містяться загальні положення. Так стаття 4 закріплює: адвокатом є той, хто занесений в список Чеської Палати Адвокатів (далі – Палата) [5]. У статті 5 міститься, що Палата на основі письмової заяви заносить до списку адвокатів кожного: а) хто має повну здатність здійснювати правові дії; б) хто здобув вищу юридичну освіту: 1) у вищому навчальному закладі Чеської Республіки і досяг ступеня магістра або 2) у зарубіжному вищому навчальному закладі, якщо така освіта на основі міжнародних угод, що зобов'язують Чеську Республіку, визнається в Чеській Республіці рівноцінною освітою, або ж якщо така освіта була визнана на підставі особливого юридичного припису, і якщо така освіта за своїм змістом та обсягом відповідає загальній освіті, яку можна отримати у вищому навчальному закладі за спеціальністю право на ступінь магістра в Чеській Республіці; в) хто протягом не менше трьох років займався юридичною практикою на посаді адвокатського стажиста; г) хто має бездоганний моральний вигляд; д) до кого не застосовувалося дисциплінарне стягнення у формі викреслювання зі списку адвокатів, або хто розглядається так, як ніби дисциплінарне стягнення до нього не застосовувалося; ... ж) хто не встановив відносин трудового або службового характеру, за винятком трудових відносин 1) з Палатою Адвокатів або іншою подібною професійною організацією адвокатів в одній з держав походження, 2) з адвокатом, з юридичною особою або із закордонною юридичною особою, яка має право надавати юридичні послуги, 3) предметом діяльності якого є наукова, педагогічна, літературна, публіцистична або творча діяльність і хто не займається іншою діяльністю, несумісною з адвокатською; з) хто здав адвокатський іспит; і) хто оплатив Палаті внесок, розмір якого встановлюється внутрішніми її приписами і не перевищує суму 10 000 чеських крон; й) виконав умови, зазначені вище, дав у присутності голови Палати клятву [6]. Як бачимо, чеський закон у

цій частині містить багато сучасних вимог до професії адвоката і враховує варіанти, необхідні для ефективної реалізації закону. Зокрема, це стосується визнання зарубіжної освіти особи та самого статусу адвоката.

В Україні право на заняття адвокатською діяльністю закріплено у Розділі II. Відповідно до статті 6 адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [2]. Ця ж стаття містить положення відносно того, хто не може бути адвокатом. У чеському законі не має аналогічної окремої статті, а відповідні положення формулюються у ньому наскрізно.

Однак, крім цього у чеському законі «Про адвокатуру» Частина III Закону містить положення щодо права на заняття адвокатською діяльністю для європейських адвокатів. Такі норми поки що не мають аналогів в українському законодавстві. Так стаття 35е встановлює, що Європейським адвокатом-візитером є європейський адвокат, який надає юридичні послуги на території Чеської Республіки тимчасово або в окремих випадках. Європейський адвокат-візитер зобов'язаний при наданні юридичних послуг користуватися професійним позначенням, із зазначенням відповідного органу держави походження; це позначення має бути виражене офіційною мовою або однією з офіційних мов держави походження. Крім того, Європейський адвокат-візитер не може бути членом товариства або компаньйоном компанії; Європейський адвокат-візитер не має права брати участь в Асамблеї і не може обиратися в органи Палати; Європейський адвокат-візитер не має права складати договори про переведення власності на нерухомість, заставні договори, предметом яких є нерухоме майно, та договори про переведення власності або оренди підприємства або його частини, якщо такі стосуються нерухомого майна; Європейський адвокат-візитер не має права робити заяву про справжність підпису [6]. А стаття 35м містить положення щодо Осілого європейського адвоката. Ним вважається

європейський адвокат, якого занесено до списку європейських адвокатів, що є в Палати. Осілий європейський адвокат має право надавати юридичні послуги на території Чеської Республіки на постійній основі. Палата заносить європейського адвоката в список європейських адвокатів у термін одного місяця з моменту доставки їй письмової заяви на занесення, до якого повинні бути додані: а) документ про те, що європейський адвокат є громадянином або підданим однієї з держав походження; б) документ, що підтверджує, що європейський адвокат виконує всі умови (чеського законодавства); в) документ, що підтверджує, що він сплатив Палаті внесок, встановлений становою нормою, але максимально в розмірі 10 000 чеських крон. Палата не вносить європейського адвоката в список європейських адвокатів, якщо до нього застосовано дисциплінарний захід у формі тимчасової заборони на надання юридичних послуг. Осілий європейський адвокат підтверджує своє право на надання юридичних послуг згідно з цим законом Свідоцтвом про внесення його до списку європейських адвокатів або Посвідченням осілого європейського адвоката; зазначені документи Палата видає йому до закінчення тижня після внесення його до списку європейських адвокатів. Зовнішню форму, атрибути, функції і режим застосування ідентифікаційного посвідчення Осілого європейського адвоката встановлюються юридичним приписом на виконання цього Закону [6].

На жаль, український закон не містить положень, аналогічних чеському, щодо статусу європейських адвокатів. Безперечно, це є прогалиною, адже у розрізі євроінтеграції право на заняття адвокатською діяльністю має забезпечуватися відповідно до професійних вимог певної країни, проте бути більш одноманітним. За цих умов особливого значення набуває процес правового моделювання. Безперечно, українське законодавство у Розділі VIII національного закону містить положення щодо здійснення в Україні адвокатської діяльності адвокатом іноземної держави та особливості статусу адвоката іноземної держави (статті 59–61 [2]), втім вони є загальними і не охоплюють сучасні європейські вимоги.

Поняття кваліфікаційного іспиту міститься і у Законі України, і у Законі Чеської Республіки, проте

вони мають різну наповненість. Так стаття 8 українського акту закріплює порядок допуску до складання кваліфікаційного іспиту: «Особа має право звернутися до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури за місцем проживання із заявою про допуск до складання кваліфікаційного іспиту. Порядок допуску до складання кваліфікаційного іспиту та перелік документів, що додаються до заяви, затверджуються Радою адвокатів України» [2]. У чеському акті відповідні положення зазначені у статті 7: «В термін дев'яти місяців з моменту письмової заяви і після оплати внеску, що визначається становими нормами в розмірі максимумно до 10 000 чеських крон, Палата надає можливість здати: а) адвокатський іспит; б) іспит професійної придатності; в) іспит визнання кваліфікації. Палата повідомляє заявника про прийняття заяви не пізніше ніж через чотири місяці з моменту доставки заяви на складання іспиту» [6]. Поняття кваліфікаційного іспиту в Україні міститься у статті 9: «Кваліфікаційний іспит полягає у виявленні теоретичних знань у галузі права, історії адвокатури, адвокатської етики особи, яка виявила бажання стати адвокатом, а також у виявленні рівня її практичних навичок та умінь у застосуванні закону. Організація та проведення кваліфікаційного іспиту здійснюється кваліфікаційною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Порядок складання кваліфікаційних іспитів, методика оцінювання та програма кваліфікаційних іспитів затверджуються Радою адвокатів України. Рада адвокатів України може встановити плату за складання кваліфікаційного іспиту та порядок її внесення» [2]. У чеському акті стаття 54 зазначає, що адвокатським іспитом перевіряються знання правопорядку Чеської Республіки, включаючи здатність тлумачити правові норми і застосовувати їх до конкретної справи, а також знання станових норм. Адвокатський іспит може бути складений лише чеською або словацькою мовами [1, 112]. Іспитом професійної придатності перевіряються знання, зазначені вище, але з урахуванням того факту, що заявник вже виконав умови отримання права надавати юридичні послуги під професійним позначенням в одній з держав походження; іспит професійної придатності можна здавати лише чеською або словацькою мовами. Іспитом визнання кваліфікації перевіряються знання правових норм щодо надання

юридичних послуг та основні знання про правопорядок Чеської Республіки; метою іспиту визнання кваліфікації є також перевірка знань станових норм. Іспит визнання кваліфікації можна здавати і іноземними мовами, які в поточному порядку використовуються в міжнародних контактах. Адвокатські іспити, іспити професійної придатності та іспити визнання кваліфікації можна скласти в Празі і Брно, а за визначенням Палати також в іншому місці. Подробиці адвокатського іспиту, екзамену професійної придатності та іспиту визнання кваліфікації визначаються адвокатськими екзаменаційними правилами. А саме стаття 52 встановлює, що Міністерство Юстиції після висловлення Палатою своєї думки правовою нормою визначає адвокатські екзаменаційні правила. Також міністр юстиції призначає членів екзаменаційної комісії Палати, причому як мінімум одну третину її членів за поданням Палати та одну третину її членів за поданням Верховного Суду [6].

Доречно зауважити, що у Чеській Республіці структура професійного іспиту є більш складною, що перш за все пов'язано із гармонізацією європейського законодавства та більш гнучкою можливістю використання права на заняття адвокатською діяльністю європейськими юристами загалом.

Урочиста присяга адвоката України міститься у статті 11 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Особа, стосовно якої Радою адвокатів регіону прийнято рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, не пізніше тридцяти днів з дня прийняття цього рішення складає перед Радою адвокатів регіону присягу адвоката України. Текст присяги адвоката України підписується адвокатом і зберігається радою адвокатів регіону, а її копія надається адвокату [2]. У Чеській Республіці відповідно до статті 5 адвокат у присутності Голови Палати дає клятву [6]. Варто зауважити, що і у вітчизняному тексті, і у чеському, містяться обіцяння дотримуватися конфіденційності та правил професійної етики.

Стаття 12 українського закону прописує порядок отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, посвідчення адвоката України. Так особі, яка склала присягу адвоката України, Радою адвокатів регіону у день складен-

ня присяги безоплатно видаються свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю та посвідчення адвоката України. Свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю і посвідчення адвоката України не обмежуються віком особи та є безстроковими. Зразки свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю і посвідчення адвоката України затверджуються Радою адвокатів України [2]. У Чеській Республіці відповідно до статті 5г Палата, до закінчення тижня після внесення в список адвокатів, видає свідоцтво про внесення до списку адвокатів і особисте посвідчення адвоката. Оформлення посвідчення, необхідні категорії даних, призначення і принципи застосування посвідчення встановлюються відповідним циркуляром. Палата вносить у свідоцтво і в посвідчення запис про діючі обмеження на надання юридичних послуг (якщо є). За допомогою свідоцтва та/або посвідчення адвокат підтверджує свої повноваження щодо надання юридичних по-

слуг. Перше посвідчення Палата видає адвокату безкоштовно; за видачу наступного посвідчення на основі станового припису Палата може ввести внесок, що не може перевищувати 1000 чеських крон [6].

Такими є загальні засади набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні та Чеській Республіці. Проте очевидними є відмінності у формулюванні певних положень. Слід додати, що чеський закон зазнав багато змін, що було обумовлено і вступом до Європейського Союзу також. Інститут адвокатури в Україні лише зараз проходить шляхом гармонізації, тому так важливо сприймати досвід рафінованих європейських правових систем. Цілком зрозуміло, що це не має бути сліпе калькування іноземних законів, проте необхідність адаптації українського законодавства до сучасних демократичних вимог, підтверджує, що окреслена тема є гостро актуальною та потребує подальшого дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Варфоломеева Т. В. Сучасна чеська адвокатура / Т. В. Варфоломеева, Т. В. Мороз // Адвокат. – 1997. – № 3. – С. 110–112.
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5.07.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
3. Роз'яснення Міністерства юстиції України «Реформування інституту адвокатури як одна з умов виконання зобов'язань перед Радою Європи» від 17.07.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0014323-13>.
4. Роз'яснення Міністерства юстиції України «Реформування системи адвокатури: міжнародні демократичні стандарти та перспективи» від 11.06.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-12>.
5. Oficiální stránky České advokátní komora [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cak.cz/>.
6. Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=42>.